

EVA GROEIDE OP MET VIJF GEZINSHULPEN EN DERTIG INVALSTERS

‘Elk jaar was de vraag: welke vrouw komt er nu?’

Eva Vriend (42) was pas vijf toen haar moeder ‘K’ kreeg, zoals dat toen heette. Haar vader was druk met de koeien en het bedrijf. Dus kwamen er gezinsverzorgsters in huis om voor Eva en haar broer en zus te zorgen. Ze schreef er een boek over, *De helpende hand*.

“Ik zie een schim in een uniform. Een vrouw in een wit schort en met een kapje op haar hoofd staat te stofzuigen. Ze haalt hoog in een hoek een spinnenweb weg, waarop mijn moeder vraagt: ‘Doe jij dat zo?’ Mijn moeder was ook opgeleid tot gezinsverzorgster. Maar op haar 35ste kreeg ze Non Hodgkin. Vervolgens moest ze zelf een beroep doen op gezinshulp, want mijn ouders hadden drie kleine kinderen en een melkveehouderij. Mijn vader was druk met zijn koeien en kon niet koken. Dus kwam Anieta. En Tineke en Anja, Geeske, Yvonne, en nog een Yvonne. Zo’n 35 in totaal.”

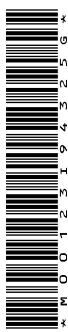
Moederen vanuit het ziekenhuisbed

Toen mijn moeder nog leefde, vond ik dat niet ongezeellig. Gezinsverzorgsters waren jonge meiden van rond de twintig, die

vooral huishoudelijk werk deden waar- door mijn moeder energie overhield om ons bijvoorbeeld voor te lezen. En als mijn moeder ’s middags moest rusten, gingen die meiden met ons knutselen, of ze leerden mijn zusje en mij breien. Ze werden overigens wel aangestuurd door mijn moeder. Zij hield de controle. Ook toen ze drie maanden in het ziekenhuis lag. Als we bij haar op bezoek kwamen, controleerde ze of we onze oren wel goed hadden gewassen. Ze vroeg naar ons huiswerk, naar de vorderingen voor de muziekuitvoering van school en zorgde vanuit haar ziekenhuisbed toch dat ik dat net bekroonde kinderboek kreeg voor mijn verjaardag. Dat was kort voor haar dood, maar dat wilde ze per se regelen. Het is natuurlijk ook vreselijk om je kinderen te moeten loslaten. Wij vonden het wel apart om na school

opgewacht te worden door een gezins- hulp, en we misten onze moeder. Maar het slechte nieuws over uitzaaiingen was ons niet verteld en we dachten dat zij, zoals eerder was gebeurd, weer beter zou worden. Om die reden hadden we al twee keer met zelfgebakken taart afscheid genomen van de gezinshulp. Dus toen ze in augustus 1983 werd opgenomen in het Antoni van Leeuwenhoek, dachten wij kinderen dat we onze moeder niet lang hoefden te missen. En: Tineke Gaastra was er. Tineke was geweldig. Zij was zo zorgzaam en lief. Ze bracht chocolademelk of een geschild appeltje als we op onze kamers huiswerk maakten. Ze zag door de vingers dat we hagelslag op ons brood deden, iets wat van onze moeder eigenlijk alleen tijdens vakanties mocht. We hoefden van haar niet elke dag 25 minuten piano te oefenen. Zij nam muziek mee. ►

Persoonlijk

Balans - uitgeverij geen column alleen redactioneel

David Bowie, en *I don't like Mondays* van The Boomtown Rats. Bovendien hield Tineke, net als wij, enorm van dieren."

Huiselijke gezelligheid

"Toen onze moeder overleed, was Tineke ons baken. Ik was tien en mijn zus en broer dertien en veertien, en we hadden zin om naar huis te fietsen omdat Tineke er was. Door Tineke was thuis voor mij thuis. Zij wist dat ik donderdag een vervelende schooldag vond. Zij kende de namen van mijn vriendinnen. Zij ging mee naar het huisje op Schiermonnikoog waar we als gezin elk jaar tijdens de zomervakantie logeerden en fietste met ons mee door de duinen. Tineke zorgde voor huiselijke gezelligheid, waar ook mijn vader zich aan laafde. Ze at met ons mee en als ze na de maaltijd vertrok, zeiden mijn broer, zus en ik elke avond beurte- lings 'joep,' 'doei,' en 'de mazzel'. Vonden we lol. Tineke herhaalde dat dan lachend voordat ze de deur dichttrok. Maar op een dag kwam ze niet meer terug. Dat was de regel. Een gezinsverzorgster mocht zich niet gaan hechten en moest daarom niet te lang blijven. Dat had iemand achter een bureau bedacht, zonder zich af te vragen wat het betekent voor drie kinderen die net hun moeder hebben verloren en die in die tijd wel gehecht waren geraakt aan de gezins- verzorgster. Toch herinner ik me niet dat het afscheid van Tineke met drama gepaard ging. Waarschijnlijk omdat er thuis sowieso weinig emoties werden geuit. Na Tineke kwam Anja. Zo was het nu eenmaal."

Papa koos voor ons

"'Ranja' noemde we haar, vanwege haar rossige krullen. Het klikte niet tussen ons, maar Anja bleef een jaar. Dat was het nadeel van het systeem. Mijn broer Gert trok zich steeds meer terug op zijn kamer, mijn zus Ida was heel vaak bij een vriendje. Ik, als jongste, kwam nog weleens een knuffel bij Anja halen, maar ze heeft het erg moeilijk gehad bij ons, vertelde ze. Voor mijn boek heb ik alle gezinsverzorgsters gesproken die lang bij ons zijn geweest. Ik was benieuwd naar hun ervaringen bij ons thuis. Anja zei dat

ze er niet tussen kon komen. Haar opvolgsters Yvonne en Geeske vonden het soms ijsig ongezellig bij ons. Daar schrok ik van, toen ze me dat vertelden. Ik dacht dat we aardige kinderen waren, maar we hadden kennelijk een pantser om ons heen gebouwd. De gezinsver- zorgsters liepen tegen de muur aan waarmee wij ons verdriet afschermden. Er werd nooit over de dood gesproken. Mijn moeders sterfdag, haar verjaardag. Die dagen gingen voorbij zonder dat

iemand iets over haar zei.

Mijn vader kon zijn emoties toen niet goed uiten. Dat was jammer, maar wat hij goed heeft gedaan, is dat hij er toch altijd – op zijn manier – voor ons was. Bij ruzietjes met gezinsverzorgsters koos hij stevast partij voor ons. Toen Anja vond dat we meer moesten meehelpen in het huishouden, wilde mijn vader daar niets van weten. We moesten al een uur naar school fietsen, en weer terug. En in de weekenden en in de ochtend moesten we

'Mijn moeders sterfdag, haar verjaardag. Die dagen gingen voorbij zonder dat iemand iets over haar zei'

De helpende hand, de verborgen geschiedenis van de gezinszorg in Nederland, Eva Vriend, € 18,95 (Uitgeverij Balans).

Bijna 70 jaar gezinszorg

In de wederopbouwjaren na de Tweede Wereldoorlog telde Nederland veel ontwrichte gezinnen. Het was aan de vrouwen om die weer op de rails te krijgen. Was er (tijdelijk) geen moeder, dan kwam de gezinsverzorgster. Dit nieuwe beroep groeide snel. In de jaren zeventig kregen de gezinsverzorgsters ook de verantwoordelijkheid over de bejaarden die thuis bleven wonen. Begin jaren tachtig werkten er ruim 100.000 vrouwen in de gezinszorg. Toen werd ook voor het eerst de vraag gesteld of de samenleving de kosten kon blijven ophoesten. Langzamerhand werd de voorziening uitgekleed. De gezinsverzorgster mocht steeds minder doen en hield amper tijd over voor een praatje. Vandaag de dag zijn de gemeentes verantwoordelijk voor de thuiszorg en wordt er drastisch bezuinigd. Staatssecretaris Martin van Rijn heeft een nieuwe richtlijn opgesteld voor de gemeentes, omdat hij wil dat de kwaliteit van de zorg, ondanks de bezuinigingen, op peil blijft. Een van de nieuwe adviesregels: geef huishoudelijke hulpen meer sociale taken, want alleen dan kunnen zij erger voorkomen en hoeft een risicogezin bijvoorbeeld niet te ontsporen. De gezinsverzorgster lijkt zo een stille comeback te maken.

alles al zelf doen. Het klikte ook niet tussen hem en Anja, omdat er een minder goede klik was tussen Anja en ons.”

Invaller nummer zoveel

“Tijdens het jaar met Anja hing er een gespannen sfeer in huis. Maar het vervelendst waren de dagen waarop we een invalkracht kregen, onbekenden die de hele dag over de vloer kwamen en door wie ik me een vreemde voelde in mijn eigen huis. Naast de vijf hulpen die voor een jaar bij ons waren, zijn er zo’n dertig invallers langs geweest. Dat heeft mij wel gevormd, denk ik.

Ik leg makkelijk oppervlakkige contacten, maar het aangaan van vriendschappen vind ik ingewikkeld. Dat ik goede vrienden heb, ligt vooral aan hun inzet en loyaliteit. Ik hecht me niet snel en kan afstandelijk zijn, maar misschien is dat ook de aard van het beestje en komt het niet door vroeger. Hoe dan ook is het niet

heel problematisch, hoor. Ik heb al tien jaar een vaste relatie en twee kinderen, van zeven en vijf.

Toen mijn oudste kind vijf werd, begon ik me af te vragen hoe het zat met de gezinshulpen die in mijn leven kwamen toen ik die leeftijd had. Ik vond het gek dat die jonge meisjes voor twintig uur in de week bij ons in huis kwamen, zonder dat mijn ouders een kennismakingsgesprek met ze hadden gehad. In die tijd vond ik in het ouderlijk huis een banendoos met spullen van mijn moeder. Een plakboek en schriften met allemaal aantekeningen over haar opleiding tot gezinsverzorgster en rapporten van de gezinnen waar mijn moeder had gewerkt. En ik vond een lijst met adressen van haar toenmalige klasgenoten. Toen besloot ik onderzoek te doen naar dit beroep dat aan de basis staat van de huidige thuiszorg. Ik heb mijn moeders collega’s opgespoord en ben met hen gaan praten, net als met de

gezinshulpen die indertijd bij ons in huis waren geweest.”

Stille kracht

“Vijf jaar na de dood van onze moeder hield de voorziening op. We hadden er tien jaar gebruik van gemaakt en er waren mensen die de hulp veel harder nodig hadden dan wij. Mijn broer en zus waren het huis uit, en ik was vijftien. Maar toen kwam Tineke terug. Tot mijn grote vreugde. Mijn vader had haar gevraagd of ze nog ruimte had in haar agenda om mij ’s middags op te vangen. Hij moest op dat tijdstip de koeien melken en hij vond het ongezellig als ik alleen thuiskwam. Hij heeft haar toen particulier ingehuurd. Ik heb nog steeds contact met Tineke, we wonen bij elkaar in de buurt. Ze komt op de verjaardag van mijn kinderen, op Oudejaarsdag eten we bij haar zelfgebakken oliebolletjes en soms drinken we samen koffie. Ik lig in een deuk om haar verhalen ►

over zielige dieren die ze overal vandaan haalt en oplapt. Het is een enorme schat. Of ik ooit last heb gehad van een loyaliteitsconflict tussen haar en mijn moeder? Nee. Tineke was wel haar plaatsvervanger, maar zo zag ik haar niet. En mijn broer en zus ook niet. Ze was ook pas negentien, maar vijf jaar ouder dan mijn broer. Daarbij was onze moeder sowieso weg en het verdriet zat in een pot met een zware deksel erbovenop. De deksel ging er pas af

toen ik eind twintig was. Ik zat in die periode te klooiën met vriendjes, het was net weer uit met een jongen en ik belandde bij een therapeut. Wat ik op mijn tiende had weggestopt, kwam eruit alsof het gisteren was gebeurd. Het was buikhuilt, pure rouwverwerking, en dat deed me goed. Het luchtte op. Ik stortte niet in, want ik was niet onthecht. Ik heb altijd een thuis gehad. Met dank aan de gezinsverzorgsters. Ik wil dat zij, onze stille

krachten van de verzorgingsstaat, door dit boek zichtbaar worden. En ik wil een bijdrage leveren aan de huidige discussie over de thuiszorg. De participatiesamenleving is een leuk idee, maar hoe gaan we dat organiseren? Ik zie niet voor me hoe ik als werkende moeder voor mijn schoonouders in Brabant zou kunnen zorgen. Met dit boek hoop ik voelbaar te maken hoe belangrijk dit vraagstuk is."

PRAAT MEE
OVER DIT
ONDERWERP OP
FACEBOOK.COM/
MARGRIETNL

Gezinshulp Tineke
met de kleine Eva.

HET VERHAAL VAN TINEKE

'Ik was 19 en mijn leidinggevende vroeg of ik het aandurfde, een gezin met drie kinderen'

Op maandagmiddag, 29 augustus 1983 stapte Tineke Gaastra (52) het erf op van de familie Vriend in Emmeloord.

"Mij was verteld dat ik tussen half drie en half zeven moest bijspringen, omdat de moeder des huizes in het ziekenhuis lag. Het was vooral belangrijk dat er iemand in huis was als de kinderen uit school kwamen. En dat er een gezonde warme maaltijd op tafel kwam. Ik was niet opgeleid als gezinsverzorgster. Een jaar eerder was ik, als achttienjarige, het vak ingerold als 'helpster', zoals dat toen heette. Dat was een gezinshulp die zich vooral richtte op huishoudelijk werk en koken. Omdat er geen gezinsverzorgster beschikbaar was toen de moeder van Eva in het ziekenhuis terechtkwam, vroeg mijn leidinggevende of ik het aandurfde, drie kinderen. Totdat er een gezinshulp voorhanden was. Ik ging.

Dat de familie op een boerderij woonde, vond ik geweldig. Ik ben gek op dieren, en dat was een van de redenen dat het klikte. Het was ook een voordeel dat ik niet veel ouder was dan hun zoon Gert. Wij kenden dezelfde leraren en hielden van dezelfde muziek. En het was een warm gezin. Ik trof lieve, verstandige kinderen en een betrokken vader. Het was mijn taak om te luisteren, maar ze waren ook oprecht in mij geïnteresseerd. Dat vond ik, afkomstig uit een problematisch gezin, heel fijn.

Eva's moeder heb ik even gekend. Het was belangrijk voor de kinderen dat ik wist wie ze was, al spraken we na haar dood nooit over haar. Dat vind ik achteraf een gemiste kans, maar het hebben over de dood kon ik toen niet. Praten had ik van

huis uit niet meegekregen en er werd indertijd sowieso niet over de dood gesproken, ook niet op Eva's school. Drie weken nadat Eva's moeder uit het ziekenhuis kwam, stierf ze. Dat was begin december. In januari vond de jaarlijkse wissel van hulpen plaats. Daardoor had ik weg moeten, maar Frits, Eva's vader, vond dat geen goed idee. En ik ook niet. Ik voelde me op mijn plek - al heb ik in het begin geregeld peentjes gezweet achter de voor mij onbekende elektrische kookplaat. Daar moest ik, na mijn komst om half drie 's middags, van een klomp ingevroren rundvlees een lekker stoofpotje zien te maken dat om zes uur klaar was. Ik mocht nog een jaar blijven en ben ook met het gezin twee weken op vakantie geweest. Dat was volgens de richtlijn verboden, maar mijn leidinggevende stemde ermee in. Ze waarschuwde me wel: 'Als je straks weg moet, ga je het zwaar krijgen.' Haar voorspelling kwam uit: ik vond het verschrikkelijk om na zestien maanden te vertrekken. Daarna had ik nog een paar adressen waar ik best fijn heb gewerkt, maar ik heb mijn draai nooit meer echt gevonden. Ik bleef de familie Vriend missen."

Twee jaar later stopte Tineke met het werk als gezinshulp. Nadat ze zestien jaar in een cafetaria heeft gewerkt, verleent ze nu mantelzorg aan een tante en past geregeld op een hond van vrienden. Ze is moeder van twee leuke, lieve dochters: Ellen van vijftien die nog thuis woont en Eva van negentien die in Groningen studeert. "Eva is vernoemd naar Eva Vriend. Ik heb het altijd bijzonder gevonden dat we zo veel voor elkaar hebben betekend, en elkaar ook nog altijd zien." ■